

Ewangelia Egipcjan jest jednym z pism biblioteki gnostyckich tekstów spisanych w języku koptyjskim, odkrytej w 1945 r. niedaleko miejscowości Nag Hammadi w Egipcie. Utwór ten występuje tu w dwóch wersjach [\[1\]](#). Pierwsza, lepiej zachowana, znajduje się w kodeksie nr III, druga w kodeksie IV. Oba teksty, choć generalnie podobne, w niektórych miejscach wykazują różnice. Uznaje się, że są one koptyjskimi tłumaczeniami greckich oryginałów. Nie jest wszakże jasne, czy oryginał był jeden, a różnice powstały w wyniku tłumaczenia, czy też występowały dwa różne greckie utwory

Krzysztof Matys

Mistyka i magia w gnostyckim hymnie z „Ewangelii Egipcjan”

Tłumaczenie z języka koptyjskiego i komentarz*

Ewangelia Egipcjan jest jednym z pism biblioteki gnostyckich tekstów spisanych w języku koptyjskim, odkrytej w 1945 r. niedaleko miejscowości Nag Hammadi w Egipcie. Utwór ten występuje tu w dwóch wersjach [\[1\]](#). Pierwsza, lepiej zachowana, znajduje się w kodeksie nr III, druga w kodeksie IV. Oba teksty, choć generalnie podobne, w niektórych miejscach wykazują różnice. Uznaje się, że są one koptyjskimi tłumaczeniami greckich oryginałów. Nie jest wszakże jasne, czy oryginał był jeden, a różnice powstały w wyniku tłumaczenia, czy też występowały dwa różne greckie utwory [\[2\]](#).

Gnostycka *Ewangelia Egipcjan* z Nag Hammadi nie ma nic wspólnego ze znanym apokryfem występującym pod tym samym tytułem [\[3\]](#).

Zresztą wcale ewangelii nie przypomina. Jest to ezoteryczny traktat o mocno mitologicznej formule, pochodzący z kręgu setian. Setianizm, tak dobrze poświadczony w pismach z Nag Hammadi

[\[4\]](#)

, jest przykładem tej części gnostycyzmu, która w genezie swej nie wykazuje

Mistyka w hymnie z „Ewangelii Egipcjan”

Autor: Krzysztof Matys

poniedziałek, 29 maja 2006 00:00

---

powiązań z chrześcijaństwem. Źródła wskazują na wtórną i powierzchowną chrystianizację.

Ewangelia Egipcjan znana jest także pod tytułem: *Święta Księga Wielkiego Niewidzialnego Ducha* bowiem obie nazwy pojawiają się w tekście utworu. Przytoczone są na samym jego końcu (III 69,16-20).

Cytowany przez nas fragment jest wersją pochodzącą z III kodeksu biblioteki z Nag Hammadi.

TEKST

Mistyka w hymnie z „Ewangelii Egipcjan”

Autor: Krzysztof Matys
poniedziałek, 29 maja 2006 00:00

Zaprawdę,   zaprawdę HI AAAA OO

16   OO, ten, który istnieje, który ogląda eony!

Prawdziwie,   prawdziwie AEE EEE IIII

18   UUUUUU   OOOOOOOO ,

O   ten, który jest istnieniem na wieki wieków

20   Prawdziwie, prawdziwie, IEA AIO , w

umyśle, który istnieje! UAEI EISAEI

22   EIOEI EIOSEI

Hymn,   cz. 2 (66,22- 68,1):

Mistyka w hymnie z „Ewangelii Egipcjan”

Autor: Krzysztof Matys
poniedziałek, 29 maja 2006 00:00

22

To twoje wielkie imię

które masz nade mną. O bez braku

24 samozrodzony, ten którego nie ma na zewnątrz

Oglądam ciebie, o niewidzialny

26 dla każdego. Kto bowiem zdoła

objąć ciebie innym głosem? [\[7\]](#)

67

Ponieważ poznałem ciebie, zmieszałem

2 siebie z niezmiennym. Ubroiłem

siebie w pancerz światłości,

4 stałem się światłością. Matka bowiem (jest)

Mistyka w hymnie z „Ewangelii Egipcjan”

Autor: Krzysztof Matys
poniedziałek, 29 maja 2006 00:00

---

w tym miejscu z powodu piękności

6 piękna łaski. Dlatego

rozłożyłem moje splecione ręce.

8 Przyjąłem kształt w kole

bogactwa światłości, on jest w

10 moim łonie, on daje kształt

zrodzonym w świetle, które jest bez zarzutu

(i jest) umieszczone w nim. Wypowiem twoją

chwałę, zaprawdę bowiem obejmuję

14 ciebie, SOU IES IDE AEIO AEIO OIS O

AION AION. Boże ciszy

16 czczę ciebie całego. Ty jesteś

Mistyka w hymnie z „Ewangelii Egipcjan”

Autor: Krzysztof Matys
poniedziałek, 29 maja 2006 00:00

---

moim miejscem odpoczynienia.,   O syn ES ES O E

18   bezkształtny, który istnieje w bezkształtnych.

On istnieje, on podnosi człowieka

20   którego ty pošlesz do

twojego życia według twojego imienia, które

22   nie ustaje. Dlatego woń życia

jest we mnie. Wymieszałem go z wodą

24   znak wszystkich archontów,

tak, że ja będę żył przy tobie w pokoju

26   świętych, który istnieje wiecznie

68 zaprawdę,   zaprawdę.

KOMENTARZ

Część pierwsza cytowanego wyżej tekstu (66,8-22) jest inwokacją do niepojętego i niewysłowionego Boga. Ta mistyczna pieśń, będąca próbą imiennego określenia boskości, wybucha ciągiem przedziwnych dźwięków, składających się niemalże z samych samogłosek. Być może jest to efekt religijnego uniesienia. W trakcie tak głębokiego, przeżycia z ust mistyka miałyby się wydobywać takie właśnie dźwięki.

Inne wytłumaczenie nasuwa lektura dalszych fragmentów tekstu. Druga część hymnu, następująca bezpośrednio po tych wokalizacjach, rozpoczyna się stwierdzeniem: „To twoje wielkie imię”. Zdawać by się mogło zatem, że owe składające się z samogłosek wyrażenia, mogą być imionami „niewidzialnego” Boga. Być może, jak domyślają się niektórzy, są pośród nich również sekretne, zakodowane, lub po prostu zdeformowane, imiona Jezusa. Jakaś wersją tego imienia mogą być otwierająca hymn konstrukcja „IH IEYC” (w wersji z kodeksu IV: „IECCEOC”). Jest to jednak tylko próba interpretacji, którą należy traktować ostrożnie ze względu na to, że w całej *Ewangelii* imię Jezusa Chrystusa w czytelnej postaci występuje tylko raz, na samym końcu utworu, czyli w miejscu, w którym łatwo byłoby dodać zupełnie obcy i niezwiązany z tekstem element, co wskazywałoby na powierzchowną, jak uważa W. Myszor, chrystianizację tekstu

[\[8\]](#)

Mistyka w hymnie z „Ewangelii Egipcjan”

Autor: Krzysztof Matys

poniedziałek, 29 maja 2006 00:00

Owe, składające się niemal wyłącznie z samogłosek, wyrażenia zaliczyć możemy do tzw. *oces magicae*, czyli szczególnych wypowiedzi mających duży udział w magii okresu późnej starożytności. Są one uznawane wręcz za element rozpoznawczy „poetyki” tekstów grecko-rzymskiej magii

[\[9\]](#)

Analizowany przez nas tekst jest tekstem mistycznym. Autor mówi najpierw o tym, że ogląda niewidoczną dla innych boskość (66,25-26). Jest to typowy motyw żydowskiego mistycyzmu okresu późnej starożytności. Ruch ten pozostaje w zgodzie z głównym założeniem judaizmu. Bóg jest transcendentny, wyraźnie od człowieka oddzielony, stoi ponad nim. Mistyk może się zbliżyć, może wejrzeć w wielką tajemnicę boskości, ale na tym koniec. Nie może przekroczyć granicy między Jahwe a człowiekiem. Pozostaje na etapie oglądania „Tronu Bożego” (stąd określenie: *mistyka Tronu*, bądź: *mistyka merkawy* [hebr.

merkawa

, tron])

[\[10\]](#)

W naszym tekście mistyk zmierza dalej. Mamy opis zjednoczenia z Bogiem. Autor staje się jej częścią, staje się Światłością (67,1-4). Hymn ma eschatologiczną wymowę. Zjednoczenie z „niezmiennym” ma wartość ostateczną. Jest zbawieniem, tj. powrotem gnostyka do jego prawdziwej, boskiej natury.

* Prezentowany tekst wraz tłumaczeniem zawiera fragmenty artykułu przygotowywanego do druku.

[1] Aż w trzech wersjach występuje *Apokryf Jana* (NHC II, 1 [NHC to Nag Hammadi Codex, II to nr kodeksu, a 1 to pozycja utworu w kodeksie] ; NHC III, 1; NHC IV, 1), w dwóch *List błogosławionego Eugnostsa* (NHC III, 2; NHC V, 1). Fakt, że istnieją w kilku wersjach w ramach tego samego zbioru tekstów, świadczyć może szczególnej poczytności tych właśnie utworów. Patrz: *Teksty z Nag Hammadi. Z języka koptyjskiego przetłumaczyli: A. Dembska, W. Myszor*, Wstępem i komentarzem opatrzył całość ks. W. Myszor, Warszawa 1979, (Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy [=PSP], t. XX), s.18.

[2] Tamże, s. 23.

[3] M. Starowieyski, *Ewangelie apokryficzne*, „Znak” 275 (1977), s. 535.

[4] Elementy nauki setian dostrzec możemy w następujących utworach z Nag Hammadi: *Apokryf Jana, Hypostaza archontów, Ewangelia Egipcjan, Apokalipsa Adama, Trzy stele Seta, Zostrianos, Melchizedek, Oda o Norei, Marsanes*. Patrz: P. A. Mirecki, *The Figure of Seth in a Coptic Magical Text*, w: *Acts of the Fifth International Congress of Coptic Studies*, tom II, Rzym 1993, s. 318.

Mistyka w hymnie z „Ewangelii Egipcjan”

Autor: Krzysztof Matys

poniedziałek, 29 maja 2006 00:00

---

[5] Tłumaczenie na podstawie wydania: *The Gospel of Egyptian (The Holy Book of the Great Invisible Spirit)*. Edited with translation and commentary by A. Bohling and F. Wisse, Leiden 1975 (Nag Hammadi Studies, IV).

[6] Koptyjskie: AION O ON wydawcy tłumaczą jako *istniejący eon*. Patrz: *The Gospel...*, s.156.

[7] Zwrot ten w całości tłumaczy w taki oto sposób *Podręczny słownik języka koptyjskiego*, opracowali A. Dembska, W. Myszor, Warszawa 1996, s.135: „Któż bowiem zechce pojąć Ciebie (=Boże) inaczej”.

[8] A. Dembska, W. Myszor, *Teksty...*, s. 23..Zdania na ten temat są jednak podzielone. Autor ważnej monografii na temat postaci Seta w różnych tradycjach uważa, że tekst ten wykazuje silne wątki chrześcijańskie i w cytowanych wyżej wyrażeniach dopatruje się imienia Jezusa. J. F. Klijn, *Seth in Jewish, Christian and Gnostic Literature*, Leiden 1977, s.104.

[9] A. Wypustek, *Magia antyczna*, Wrocław 2001, s. 205.

[10] G. Scholem, *Mistycyzm żydowski*, przeł. I. Kania, Warszawa 1997, s. 70n.

Białystok 2006